

Н. М. Погорільчук

Овруцький кряж

ОВРУЦЬКИЙ КРЯЖ – височинне пасмо у Коростенському районі Житомирської області, на півночі Житомирського Полісся. Ін. назва – Словечан.-Овруц. кряж. За геоморфол. районуванням – Словечан.-Овруц. структурно-денудац. сильнорозчленов. височина. Простягається майже на 60 км із Зх. на Сх. від с. Червонка до м. Овруч і його сх. околиць; шир. від 5 до 14–20 км. Середнє перевищення над поверхнею Поліської низовини становить 50–80 м. Абсолютні вис. 300–310 м (у зх. частині), макс. – 321,4 м (на Пд. від с. Городець). На Пн. від кряжа – Прип'ятські болота, що простягаються на 30 км уздовж р. Словечна. Пд. схили кряжа круті, пн. – пологіші. Поверхня горбиста, розчленована ярами завглибшки до 20–25 м. Геоструктурно кряж пов'язаний із горстом у пн.-зх. частині УЩ, який утворився на місці синкліналі, є типовою інверсій. структурою і має унікал. геол. будову. В основі О. к. – осадово-метраморф. товща, представлена пісковиками, рожевими і червоними кварцитами (т. зв. овруцькими) віком 1300–1500 млн р. та потуж. кільк. метрів, а також пірофіліт. сланцями. Вони відслонюються на поверхні у пн. частині О. к. Є численні інтрузії магмат. порід – гранітів та лабрадоритів. На кристаліч. основі кряжа залягають утворення четвертин. віку – льодовик., водно-льодовик., алювіальні. На пд. схилах О. к. розвинуті лесоподібні суглинки потуж. 15–20 м, відсутність яких поза межами кряжа створює на Пн. України своєрід. «лесовий острів». О. к. має останцеве, або денудац. походження (П. Тутковський, Б. Личков, П. Цись, М. Дмитрієв). За ін. уявленнями (В. Тимофєєв, І. Рослий, Ю. Кошик), це тектонічно зумовлена, структурно-денудац. форма рельєфу, визначал. факторами утворення якої були висока міцність овруц. кварцитів та підвищена активність тектон. рухів, зокрема і неотектонічних.

Гідрогр. мережа О. к. має у плані відцентровий тип. З нього у різних напрямках розтікаються р. Норинь, Жолонь, Словечна, Ясенець, Грезля та ін. Кряж є унікал. за характером рослинності й центром релікт. видів Полісся. На його схилах ростуть широколистяні та хвойні ліси, поширені релікт. рослини: дуб скельний, сосна Фоміна, рододендрон жовтий (азалія понтійська) тощо. На тер. О. к. – значна кількість археол. пам'яток. На берегах Норині і Уборті знайдені стоянка часів пізнього палеоліту Желонь, мезоліт. мисливців на північного оленя, залишки неоліт. поселень та культури шнурової кераміки бронз. віку, кургани, давні городища й археол. пам'ятки давньорус. часу. Видобути

на кряжі овруц. кварцити та пірофіліт. сланці використовували при зведенні Десятин. церкви, Софій. собору, Києво-Печер. лаври й Золотих воріт у Києві, різних споруд в Овручі, Переяславі, Вишгороді (обидва – Київ. обл.). Нині проводять розробки родовищ пірофіліт. сланців. У межах О. к. – ландшафт. заказник Плотниця, пам'ятка природи Корніїв (обидва – заг.-держ. значення), заказники місц. значення: Словечан.-Овруц. кряж, Кам'яна гірка (обидва – лісові), Крим'є, Плющ (обидва – ботан.). Є перспективи створення нац. природ. парку «Словечан.-Овруц. кряж».

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Цись П. М. Геоморфологія УРСР. Л., 1962;
2. Смык Г. К., Бортняк Н. Н., Балашев Л. С. и др. В краю ландыша и азалии. О природе Украинского Полесья. К., 1989;
3. Геоморфология Украинской ССР. К., 1990;
4. Сучасна динаміка рельєфу України. К., 2005;
5. Рельєф України. К., 2010;
6. Стецюк В. В., Пазинич В. Г., Ткаченко Т. І. Природна та етнокультурна спадщина України. К., 2012.

Бібліографічний опис:

Овруцький кряж / Н. М. Погорільчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-75148>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).